

Наиме, постојбина словенских племена обиловала је рекама, изворима, језерима и мочварама, што је утицало да вода постане предмет култа и обожавања, што се наставило и након њиховог пресељења на Балкан, који је обиловао водом. Да се култ воде сачува, погодовао је податак, да хришћанство није потискивало старословенски култ воде. Шта више, и сам Исус Христос крштен је у реци Јордан. И библијска синтагма – света вода, довољно говори сама за себе. Дакле, вода нас прати од свог рођења и крштења („Живот је из воде [...] Разлива се вода и живот отиче” – песма „Вода и лед”; „у прапочетке води” – песма „Миланковић; „растао сам у води” – песма „Мика Алас учи да плива”), па до часа смрти, и у паганству и хришћанству, што сведочи и песма „Сати”: „негдје крај ријеке да је стати и сачекати / да прође све што мора да исцуре сви сати”. И током живота вода за човека има протективну улогу („Близина реке ће те увек / издићи изнад кала” – песма „Ушће”; „и кренеш према води путем свог исходишта” – песма „Чим узмеш весло”).

Осим тога, наши преци замишљали су воду као границу између земног и загробног живота, као место на коме је привремено обитавала душа покојника, пре него нађе коначно станиште, што је сврстава у „сеновите”. Али, у том чину, вода је и медијум преношења душе у рајско насеље („У вечном кружењу живота и смрти [...] вода је разносач” – песма „Вода и лед”), аналогно учењу не само хришћанства и паганства него и осталих митологија.

Затим, оно што осећамо читајући Нешићеве стиховима у којима су актери вода и њене модификације јесте моћ песника, као и наших претходника, да воду доживљава на анимистички начин – верује да је вода живо биће. Па се народ, још увек, са њом тако и опходи, тврди нам песник Ђорђе Нешић.

*Александар Б. ЛАКОВИЋ*

## **УЗ РЕКУ ВРЕМЕНА, ДО БРАНЕ ДВА СВЕТА**

Александар Гаталица, *Двагесет њејти сај*, Службени гласник, Београд 2021

Како задобити наклоност публике у ковид и постковид времена? Медији су ова „времена” интонирани готово епски, па тако наилазимо на наслов чланка на интернету који гласи: „Први српски роман о пандемији”. Да ли бисте прочитали овако описан роман? Просечан пратилац медија свакако би једино на овако описану књигу и обратио пажњу. Познаваоцима виталних функција опстанка у свету медија мотивисаност наведеног наслова омогућила је сасвим солидно позиционирање на

интернетској претрази, уколико на уму имамо објективну (не)популарност писане речи. Александру Гаталици, аутору поменутог првог романа о пандемији, романа *Двадесет њејџи сајџи*, оваква „срећна” околност сигурно није сметала. Ипак, замка банализације вреба иза већине изјава у којима се помиње вирус примера двадесет и првог века. Након читања Гаталичиног последњег романа јасно је да је веза вируса и романа мања но што наслов поменутог чланка сугерише. Ипак, наслов чланка донекле је смислен. Веза последица вируса и садржаја романа суштинска је околност читаве његове идеје. Оно што наш „омиљени” вирус изазива као последица није ништа што до сада није виђено. Роман у себи носи њихово интензивирање које је постигнуто подизањем с хронолошког на психолошко време. Последице као увертира сјајно су постављене онемо што представља највећи изазов човеку модерног света, а што је уједно и нуклеус новог романа Александра Гаталице.

Шта је то највећи изазов човеку модерног човека? Елијаде одговор на ово питање налази у десакрализацији света предака и потреби за рекреацијом. Оваква игра *homo deus*-а нас доводи до закључка да негацијом предака човек нужно негира и историју. Без историје нестаје темељ, а град, циновски протагониста модерног света, остаје да постоји на подлози коју може спрати вода било ког времена. Визија града који би одолео бујицама епоха одговара слици Београда из *Двадесет њејџи сајџи*. Он је слика митског света или, данас популарније названог, света из пете димензије.

Александар Гаталица радњу романа гради кроз хетероген хронотоп чије се средиште налази у паралелном свету изван времена и простора – Београду из двадесет и петог часа. Удвајање ликова постављено је као иницијална тачка за развој радње. Ликови које Гаталица доминантно бира су историјски, стога је сама радња још уверљивија, не само за љубитеље магичног света књижевности него и за љубитеље историје. Ликови Александра Гаталице су из различитих времена, а заједничко им је што су сви изван своје матице – домовине. У моменту када чежња дотакне крајњу тачку у својој амплитуди, дешава се удвајање, односно прелазак у димензију Београда из двадесет петог часа. У том смислу, двојништво се још једном показује као сјајна почетна станица ка одличној психологизацији ликова коју Александар Гаталица, очекивано, изводи доследно и у овом свом остварењу. Главни заплет романа представља суочавање јунака са добом масовног укидања националног идентитета, али и идентитета уопште. У борби за идентитет као достојанствено постојање, до краја романа, аутор нам открива на који начин суштина побеђује идеологију.

Господин Гољаткин је свог двојника дочекао изгубивши каљаче и заглибивши у блато. Гаталичини јунаци добили су двојника тек кад су

пожелели да изгубе своје каљаче и додирну блиско им тло са којег су прогнани, оно блиско које су заменили самоуправни паркетни наклоњени само онима који их „вешто глачају”, како би то казао Достојевски. Ипак, творац господина Гољаткина и његовог двојника говори да има људи који маске стављају само за маскараду и који не виде суштину у глачању паркета чизмама. И тако чизме посташе, како би то Стеван Сремац казао, „формална јабука раздора” између два света и два човека, човека модерног и човека стабилног. У складу са тим, и Београд из двадесет и петог сата постаје, како га његов творац описује, „колонија одбачених оригинала као комуна прекобројних”.

Шта је услов подвајању, уласку у Београд из двадесет и петог сата, у Београд из пете димензије и у митски град? Одговор на ово питање, наизглед, чини се једноставним. Услов је, свакако, да и сами кандидати за улазак у такву стварност постају митски. Човек овог формата никако се није задовољавао мишљу да је сфера живота једина постојећа и достижна. Човек мита тежио је вишим сферама постојања које би уткао у ону у којој и сам постоји. Кључна разлика између човека митске стварности и човека данашњице, како би то Јулус Евола казао, јесте та што је за традиционалног човека спој двају сфера једна, неодвојива, стварност. Човек митске стварности једино је кроз успостављање суживота између сфера достигао претпоставку сваког вишег облика живљења. Управо овај раскол повезница је која уједињује Гаталичино дело, у чијем је средишту, како Петар Пијановић наводи, укрштени и удвојени или антички свет.

У ратно доба, које по инерцији подразумева уништење нација и националног идентитета, уништава се и лични идентитет. Интегритет као атрибут који стоји само уз човека престаје да подноси своју смисаону суштину. Човек модерног света постаје луталица у располућеном свету, а претходно поменуто достојанствено постојање замењује се преживљавањем. Свет таквог доба је онај у којем је агресија, која је природна, анимална, реакција на реалне околности, узроковала самодовољност, а самодовољност феномене који су у суштинској супротности са свим оним што је представљало ненарушену, архетипску, природу човека. Доба глобалне хипокризије чини да друштво дође до фазе презрелости, чије даље напредовање зависи искључиво од незрелости његових чланова – оних који су свој уплив у модерни свет платили забором, или оних који забором из страха покушавају да преживе Голготу модерног света. Гаталичина фрагментарна форма и стилски пажљиво изведена полифонија неимарска је игра модерног човека. Таква форма сугерише оно радо помињано тихо истрајавање у преношењу осећања истине. Дужност шегртовања у том смислу је изван сваког система који за циљ има подстицај заборављања, стварање масе којом је лако управљати и која некритички сагледава хијерархијски надређене, чији погледи не сежу

даље од физичке реалности, а интересовање за душу престаје у моменту када се нагон у свету безброј феномена задовољи и бар на трен напусти свеприсутну сферу дефицитарности. Осећање константног недостатка на тај начин затвара видике, а халапљивост која хрли ка задовољеном нагону постаје доминантна покретачка сила.

Иако је фокус отварања поруке романа од самог почетка имао јасну усмерену путању, да би се на крају и остварио као такав, без изненађења, то не умањује уметничку вредност приказане идеје. Универзална популарност „дана после сутра”, петље и двојништва данас је толико проширена да чак ни домаћи поп хитови не пропуштају прилику да искористе неке од поменутих идеја. Популарност ових концепата нарочито је присутна у филму. Филм као медијум пласирања уметности све више потискује књигу због своје временске економичности. Играјући на карту комерцијалности, Гаталичина књига не оставља простора за временске пукотине током читања. Одлив пажње, у том смислу, врло је промишљено укроћен по узору на аудио-визуелни медијум уметности. На тај начин, роман *Двадесет њејин сај* одговара савременом конзументу уметности. Ипак, без обзира на промишљено бирање садржинског инвентара, универзалност идеје о човеку повраћеном у равнотежу којом се роман затвара не губи снагу, те опстаје као најјачи адут ове књиге.

Уз сву „историјску принуду”, како је назива Мелетински, и уз сву потребу човека да митологију потисне у циљу нечег новог и „истинитијег”, она, митологија, у својим облицима непрестано извире у готово свим системима мишљења и веровања. Без обзира што се, како би исти аутор казао, њоме користе, а не живе напросто у њој, као што је то чинио традиционални, митски човек, она снагом свог система, који је сасвим сигурно генетски уткан у обрасце размишљања човека, испливава на површину. Самим тим, и крај Гаталичиног романа у којем се творац најпознатијег српског двојника у књижевности открива као удвојен у удвојеном свету, постаје једно са својим ликом и дочекује оне који у себи гаје жељу за достизањем истине, сугерише на идеју која своју везу са универзално савременим никада не губи. Суштинска идеја овог романа је идеја уједињеног човека, уједињеног са собом самим и са читавим светом, откривањем најдубљих лавирината људске душе, тј. откривањем универзалне душе.

*Николина КАШТЕРОВИЋ*